

kintojen jakoa, jonka lainalaisuudet ovat peräisin patristisilta kirjoittajilta. Ritari kuitenkin huomauttaa, että tähän aikaan tuonpuoleisen geografia ja sielujen kohtalo olivat vielä ilman vakiintunutta määrittelyä.

Loppupäätelmissä Ritari pohtii eskatologian merkitystä paitsi koko keskiaikaiselle kristillisyydelle myös yksittäisen ihmisen maailmankuvalle sekä lähdetekstiensä funktiota henkisinä ”karttoina”, jotka tätä maailmankuvaa ohjaavat. Näin hän asettaa tutkimuksensa osaksi laajempaa viitekehystä. Kirja onkin erittäin ansiokas tutkimus aiheesta, jonka merkitystä keskiajan ihmisen mentaliteetille tuskin voi liioitella. Samalla se toimii tiiviinä sisäänheittona tematiikkaan myös ei-spesialisteille. Ritaria on myös syytä kiittää selkeästä ja virheettömästä tekstistä, jota on ilo lukea.

JENNI KUULIALA, FIL. TRI

SUSAN E. HYLEN

A Modest Apostle: Thecla and the History of Women in the Early Church. New York: Oxford University Press 2015. 200 s.

KATE WILKINSON

Women and Modesty in Late Antiquity. Cambridge: Cambridge University Press 2015. 186 s.

Hiljattain kaksi kiinnostavaa, naisia varhaisessa kristinuskossa käsittelevää tutkimusta, Susan Hysten *A Modest Apostle* ja Kate Wilkinsonin *Women and Modesty in Late Antiquity*, julkaistiin samanaikaisesti kilpailuilla kustantamoilla. Näillä tutkimuksilla on ilmeisiä yhtymäkohtia: ne molemmat käsittelevät kysymystä varhaisessa kristinuskossa vaikut-

taneista naisista sekä historiallisina toimijoina että naiseuteen kytkeytyvien ihanteiden kautta. Ihanteista keskeisin on vaatimattomuuden tai häveliäisyyden hyve laajasti ymmärrettynä. Molemmat tutkijat lähestyvät tätä sukupuolittunutta ihannetta aktiivisena ja tuottavana toimintana.

Naisia tai naiseutta käsittelevän historian tutkimuksen yhteydessä joutuu toteamaan, että historiallinen aineisto on vähäistä tai muuten rajoittunutta, mutta tämä ei lannista Hyleneä tai Wilkinsonia. Sen sijaan kumpikin huomauttaa olemassa olevan aineiston olevan alituttua ja jopa usein tutkimuksessa ohitettua, minkä syitä Wilkinson jäljittää myös käännoiksi ja julkaisua koskevaan politiikkaan (s. 8). Lisäksi molemmat tutkijat suhtautuvat kriittisesti kirkkoisien edustavuuteen pohdittaessa varhaisen kirkon todellisuutta, mutta samalla näkevät näiden yhä tarjoavan materiaalia esimerkiksi sukupuolentutkimuksellisesti orientoituneen tutkimuksen käyttöön. Molempien tutkimusten lähtökohtana ja tavoitteena on osaltaan tuottaa varhaisesta kristinuskosta kokonaisempaa kuvaa, jossa naiset nähdään lähtemättömästi osana kristinuskon historiaa. Kuten Wilkinson toteaa, ”one of the social forces... was that woman herself” (s. 13).

Tutkimuksessaan *A Modest Apostle* Susan Hysten tarkastelee kriittisesti sitä varsin vakiintunutta kuvaa kristinuskon varhaisesta historiasta, jonka mukaan naiset toimivat varhaisimmissa kristillisissä yhteisöissä myös auktoriteettiasemassa, mutta tulivat syrjäytetyiksi kirkkoinstituution kehittyessä ja saivat johtajarooleja vain harhaoppisissa liikkeissä. Hysten mukaan tämän oletetun laajemman kehityskulun nähdään kristallisoituvan erityisesti kahden tekstin, Paavalin ja Teklan tekojen sekä Ensimmäisen kirjeen Timoteukselle, välisessä suhteessa. Siksi Hysten tutkimuksen ytimessä on mainittujen tekstien välisen vas-

takkainasettelun purkaminen, minä myötä tutkija toivoo avartavansa käsityksiämme naisista osana varhaista kristillisyyttä ja siten ymmärrystämme varhaisesta kristinuskosta.

Hahmottaakseen näiden kirjoitusten laajempaa kontekstia Hysten tuo keskusteluun erilaisia antiikin lähteitä lakiteksteistä poliittiseen retoriikkaan. Hän korostaa, ettei nainen johtavassa asemassa ole vieras ilmiö, sillä esimerkiksi varakas nainen on selvästi ja ongelmitta auktoriteetti hänen taloutensa omistamille miespuolisille orjille. Näin Hysten kuitenkin ohittaa sen huomion, että sukupuolten välinen hierarkkinen suhde tulee näkyviin erityisesti saman yhteiskuntaluokan sisällä. Kuvaamaansa kulttuuriseen kontekstiin nojautuen Hysten esittää keskeisen väitteensä, jonka mukaan Teklan hahmo ei ole vastakulttuurinen siinä määrin kuin tutkimuksessa on ajoittain esitetty.

Hysten mukaan käsityksemme naisten toimijuudesta ja vaikutusvallasta roomalaisajalla ovat liian kapealla pohjalla, ja hän tuokin sinänsä virkistävästi esiin, miten osa naisista vaikutti yhteiskunnassa. Hysten luennassa Tekla toteuttaa vallinneita käsityksiä naiseudesta, johon liittyivät myös vaikutusvalta ja auktoriteetti. Kysymys naisten roolista on Hystenistä liiaksi korostunut myös pastoraalikirjeiden tulkinnaissa, eikä sitä pitäisi nähdä keskeisenä jakolinjana varhaisessa kristinuskossa. Argumentaatio nojaa myös Teklan resection tarkasteluun. Erityisen huomionarvoinen on Hysten näkemys siitä, että keskustelussa Teklan hahmon merkityksestä ja kehityksestä kirkkoisien viittaukset ovat saaneet liian suuren painoarvon. Tämä johtaa myös kriittisempään suhtautumiseen kirkkoisien todistukseen ja huomioon siitä, etteivät naisten aktiiviset roolit rajaudu ”harhaoppisiin” seurakuntiin.

Pyrkimys purkaa käsitystä nais-toimijoiden marginaalisuudesta on mielestäni Hysten tutkimuksen kes-

keinen anti. Tutkimuksen heikkou-
tena näkisin kuitenkin sen, että kes-
kustelu naisten toimijuudesta uh-
kaa siinä typistyy kysymykseksi vai-
kutusvallasta. Keskittyminen naisiin
yläluokkaisina vallankäyttäjinä tuot-
taa varsin kapean kuvan naisista an-
tiikin maailmassa, ja vaikka Hylen
ajoittain toteaa naisten välillä ole-
van eroja (esim. s. 41), se ei tule var-
sinaisesti esille hänen analyysissään.
Hänen käyttämänsä tutkimuskirjalli-
suus on myös rajautunut tavalla, jo-
ka jättää ulkopuolelleen monia sel-
laisiakin töitä, joita hänen olisi mie-
lällään nähnyt kommentoivan.

Kate Wilkinsonin *Women and Modesty in Late Antiquity* on hä-
nen väitöskirjansa julkaistu versio
ja tarkastelee naiseuteen kytkeyty-
vää vaatimattomuuden moniulot-
teista ihannetta. Wilkinson, kuten
myös Hylen, liittyy kritiikkiin, jonka
mukaan feministisessä tutkimukses-
sa on harhaanjohtavasti tarkasteltu
toimijuutta ensisijaisesti vastarinta-
na ja sen mahdollisuutena. Tämä on
johtanut monien vähemmän vasta-
kulttuuristen toimintamuotojen nä-
kymättömäksi jäämiseen. Wilkin-
sonin mukaan naisellisuuteen kytkey-
tyviä ihanteita sekä niiden roolia ja
merkitystä naisten asketismissa ei
ole huomioitu riittävästi, ja hän paik-
kaa tätä vajetta analyysillään naisten
häveliään asketismin performatiivi-
suudesta. Hänen luennassaan vaa-
timattomuuden ihanne on luovan
toimijuuden ja identiteettineuvot-
telun mahdollisuus ja väline.

Tutkimuksen aineisto koostuu
Augustinuksen, Hieronymuksen ja
Pelagiuksen Proballe, Julianalle ja
Demetriaalle osoittamista kirjeistä,
jotka tunnetaan erityisesti siitä, et-
tä ne käsittelevät aikansa teologisia
kiistakysymyksiä, esimerkiksi kysy-
mystä vapaasta tahdosta ja synnit-
tömän elämän mahdollisuudesta.
Wilkinson lukee kuitenkin kyseisiä
lähteitä toisenlaisesta näkökulmas-
ta, jolloin mielenkiinto kohdistuu
niiden kolmen naisen elämään, joi-
den kotiin muodostui askeettinen
yhteisö ja joille kirjeet osoitettiin.

Esimerkiksi hänen luennassaan Hie-
ronymuksen kirjeestä Julianalle ja
Proballe nuoren Demetriaan neit-
syyslupauksen yhteydessä koros-
tuu vaatetuksen merkitys identitee-
tin muodostamisen välineenä ja De-
metriaan toimijuus tässä prosessis-
sa. Pukeutumisen lisäksi Wilkinson
analysoi yksityisyyden julkista per-
formanssia sekä vaikenemisen re-
torista ulottuvuutta. Naisellinen hil-
jaisuus liittyy myös sukupuolieron
tuottamiseen, sillä vaikenemisen
performanssi mahdollistaa puheen
rakentumisen miehisenä.

Mainitun kirjemateriaalin lisäksi
lähteisiin sisältyy myös muita teo-
logisia kirjoituksia sekä hautamo-
numenttien kirjoituksia ja visuaalis-
ta materiaalia. Lähteitään Wilkinson
tarkastelee performanssitutkimuk-
sen tarjoaman teoreettisen viiteke-
hyksen kautta. Lisäksi hänen tutki-
muksessaan on vahva vertaileva tu-
lokulma, sillä Wilkinson tuo antiikin
tekstien rinnalle lukuisia antropolo-
gisesta kirjallisuudesta nostamia
etnografisia kuvauksia.

Etnografisen materiaalin käyttö
on Wilkinsonin tutkimuksessa pää-
osin oivaltavaa. Esimerkiksi hindu- ja
musliminaisten harjoittama *pardah-*
käytäntö ja siihen liittyvä neuvottelu
osoittavat, miten sukupuoleen pe-
rustuvia odotuksia eletään todeksi
eri tavoin ja että niiden kautta myös
tavoitellaan vaikutusvaltaa ja harjoit-
etaan sitä. Keskustellessaan etno-
grafisen tutkimuskirjallisuuden val-
lossa lähteidensä naisista Wilkinson
tuo esiin naisellisuuden tuottamis-
ta ja sen vaatimaa työtä sekä avaa
samalla mahdollisuuksia hahmottaa
sen kokemusta.

Vaikka tapausesimerkit on nos-
tettu alkuperäisestä kontekstista
erilleen, osoittavat ne etnografisen
tutkimuksen erityiset mahdollisuu-
det tuoda esiin kuvittelukykyimme
rajat, mikä on haaste, johon histori-
allisten aiheiden tutkijoiden on suh-
tauduttava erityisen nöyrästi. Wilkin-
son rakentaa argumentaationsa ta-
sapainoisesti näiden teoreettisten ja
metodologisten lähtökohtien va-

raan ja onnistuu tuomaan uusia nä-
kökulmia lähteidensä naisiin ja sii-
hen maailmaan, jossa nämä lähteet
ovat syntyneet.

Molemmat tässä arvioidut tutki-
mukset jatkavat työtä, joka tavoitte-
lee kristinuskon ensimmäisten vuo-
sisatojen ymmärtämistä yhä moni-
naisemmista näkökulmista, ja nos-
tavat keskusteluun naisiin ja suku-
puolittuneeseen historiaan liittyviä
kysymyksiä. Olisi kuitenkin toivotta-
vaa, etteivät tutkijat turvautuisi sel-
laiseen strategiseen retoriikkaan, jo-
ka korostaa menneiden kulttuuri-
en ristiriitoja ja "outouksia" suhteis-
sa omaan, näennäisen yhtenäiseen
ja edistyskäsiseen aikaamme. Tällai-
seen esittämiseen turvautuvat jos-
sain määrin molemmat nyt arvioi-
dut tutkimukset, mutta erityises-
ti sitä toteuttaa Hylen (esim. s. 2, 4,
10–11, 13, 19, 24, 122; Wilkinson 57,
65, 68–69). On ymmärrettävää, ettei
oma kulttuurimme lähtökohtaisesti
näyttäydy meille ristiriitaisena, koska
olemme itse sen tuottamia. Kuiten-
kin juuri siksi tämä menneessä tai
muuten vieraassa havaittava outo-
us olisi tärkeä ulottaa myös "meihin".
Tämä pätee historiantutkimukseen
yleisesti, mutta erityisesti sen merki-
tys korostuu sukupuolen kaltaisissa
kysymyksissä, joista meillä kaikilla on
jonkinlainen kokemukseen perustu-
va eikä välttämättä erityisen reflek-
toitu käsitys.

Vaikka Hylenin ja Wilkinsonin tut-
kimuksilla on monia yhtymäkohtia,
lähestyvät ne naisten toimijuutta
erilaisista lähtökohdista ja erilaisten
aineistojen valossa. Tämä merkitsee
sitä, että tutkimukset asettuvat kes-
kenään hedelmälliseen vuoropuhe-
luun ja osoittavat, että keskustelu
sukupuolen merkityksestä kristin-
uskon historiassa on ajankohtaista.
Yhdessä tutkimukset haastavat arvi-
oimaan uudelleen monia käsityksi-
ämme – ja muotoilemaan yhä pa-
rempia kysymyksiä.

VILJA ALANKO, TEOL. MAIST.